

Rapport 2014:40

Vä kyrka, fastigheten Vä 165:1

Vä socken, Kristianstads kommun

Arkeologisk förundersökning 2014

Ing-Marie Nilsson

Rapport 2014:40

Vä kyrka, fastigheten Vä 165:1

Vä socken, Kristianstads kommun

Arkeologisk förundersökning 2014

Ing-Marie Nilsson

**sydsvensk
arkeologi**

Fornlämningsnr: 72:1
Vä 165:1, Vä socken
Kristianstads kommun
Skåne län

Sydsvensk Arkeologi AB

Kristianstad

Box 134

291 22 Kristianstad

Telefon (Regionmuseets växel): 044-13 58 00

Malmö

Erlandsrovägen 5

218 45 Vintrie

www.sydsvenskarkeologi.se

© 2014 Sydsvensk Arkeologi AB

Rapport 2014:40

Omslag: Arbetsbild från förundersökningen. Foto: Ing-Marie Nilsson.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och syfte	5
Topografi och fornlämningsituation	5
Tidigare undersökningar i området	6
Den arkeologiska förundersökningen	7
Undersökningens resultat	7
Slutsatser och antikvarisk bedömning	8
Referenser	10
Administrativa uppgifter	11
Bilaga 1. Schaktets läge vid Vä kyrka	13
Bilaga 2. Plan över schakt.	14

Fig. 1. Kristianstads kommun med Vä.

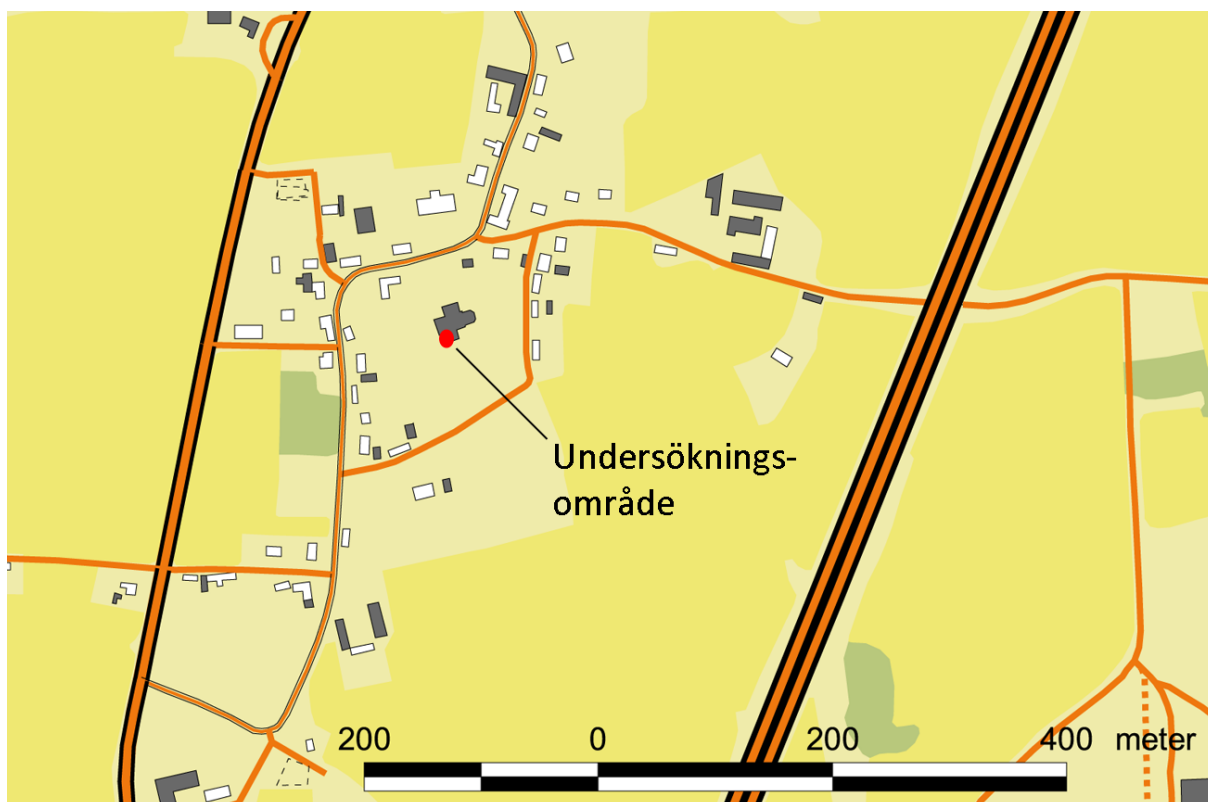

Fig. 2. Undersökningsområdets läge i Vä. Utdrag ur fastighetskartan 3D 1i.

Fig. 3. Hålet i marken var endast ca 0,15 m i diameter i ytan, men djupt och utvidgade sig till en större hålighet under grässvålen. Foto: Ing-Marie Nilsson, 11 juni 2014.

Sammanfattning

I Vä kyrka upptäcktes under våren 2014 ett djupt hål i marken på tornets södra sida, och för att utröna orsakerna till denna sättning genomfördes en mindre arkeologisk förundersökning. Det kunde då konstateras att materialet i schaktet till största delen bestod av omrörda massor. I schaktets botten avtecknade sig mot alven rester av ett par (delvis störda) gravar samt en större grop. I schaktet mitt, där hålet funnits, påträffades en ansamling av stenar som möjligen kan ha samband med de konstaterade markförändringarna.

Inledning

Vä kyrkogård (fastigheten Vä 165:1) ligger inom området för Vä medeltida stad (fornlämning 72, Vä socken) och kyrkan har anor från äldre medeltid. Länsstyrelsen i Skåne län beslutade därför att markarbetena skulle ske i förbindelse med en arkeologisk förundersökning. Beslut i ärendet fattades 2014-06-17 (Lst. Dnr. 431-15854-2014). Den arkeologiska förundersökningen genomfördes 30/6-1/7 av Ing-Marie Nilsson från Sydsvensk Arkeologi AB.

Bakgrund och syfte

Under våren 2014 noterade företrädare för Vä-Skepparslövs församling att ett hål i marken hade uppstått någon meter söder om kyrkans torn. Hålet var inte särskilt stort i ytan (fig. 3), men var bortåt 2 m djupt och föreföll att utvidga sig till en större hålighet under grässvålen. För att eliminera säkerhetsrisker och göra marken stabil för framtida användning ansökte församlingen om tillstånd att undersöka marken och fastställa sättningens orsaker. Då kyrkan härrör från 1100-talet och det i anslutning till byggnaden under äldre medeltid legat en klosteranläggning, beslutade Länsstyrelsen i Skåne att arbetena skulle ske i förbindelse med en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Syftet med den arkeologiska insatsen var att undersöka och dokumentera de eventuella lämningar som blotades i samband markarbetena, och i synnerhet ge akt på om det framkom lämningar relaterade till kyrkan, klostret eller andra medeltida verksamheter på platsen.

Topografi och fornlämningsituation

Byn Vä ligger i nordöstra Skåne, ca 7 km sydväst om Kristianstad. Orten har ett centralt läge i den västra delen av Kristianstadslätten, vid Nävlingeåsens sydöstspets. Den omgivande trakten består av småkuperad öppen odlingsbygd med inslag av mindre skogsbackar. Förundersökningsområdet ligger centralt i

nuvarande Vä samhälle, inom området för fornlämning nr 72, Vä socken (Vä medeltida stadslager).

Vä har en unik förhistoria och historia. Vår kunskap om Vä bygger främst på skriftliga källor och på de arkeologiska undersökningar som genomförts av Berta Stjernquist och Egon Thun, 1945–1947 respektive 1962–1963 (Stjernquist 1951; Thun 1982). Platsen uppvisar en kontinuitet från 100-talet e. Kr. fram till våra dagar. För järnålderns del är speciellt romersk järnålder och vikingatid/tidig medeltid väldokumenterade (jfr Björk 2003). Den romerska järnåldern är koncentrerad till Vassalyckan och S:ta Gertruds vång väster om dagens Vä. Det vikingatida/tidigmedeltida Vä täcker i stort sett det historiskt belagda bebyggelseområdet. Kyrkan i Vä uppfördes troligen under tidigt 1100-tal och det har ansetts att kungamakten stått bakom bygandet. Det är även troligt att det legat en kungsgård i anslutning till kyrkan. Vä, eller delar av Vä, donerades till premonstratenserorden ca 1160–1170 och kyrkan kom då att ingå i ett klosterkomplex. Från år 1213 finns uppgifter att klostret i Vä har förstörts i en eldsvåda. Efter denna tid tycks klostret gradvis ha försvunnit, och istället har klosterverksamheten flyttat till Bäckaskog, där ett nytt kloster uppfördes. För Väs del är den nästföljande tiden dåligt belagd, men 1231 uppges orten vara kungalev, det vill säga åter i kungens ägo. Under loppet av 1200-talet erhöll Vä vissa kungliga privilegier och dessutom omnämns dess borgare som ”villani”, det vill säga stadsbor. Det är först nu man kan tala om Vä som stad (Thun & Anglert 1984:7ff).

Tidigare undersökningar i området

År 2006 gjordes en arkeologisk förundersökning på kyrkogården söder om kyrkan, med anledning av nedläggande av nya bevattnings- och elledningar. Härvid framkom rester av sen- och eftermedeltida bebyggelse, omfattande kulturlager samt en äldre kyrkogårdsmur (Björk 2007). Med anledning av schaktningar för dränering och bergvärme runt kyrkan 2011 genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Vid denna undersökning framkom rester av tegel- och murbruksfragment i omrörda lager, samt ett stenfundament väster om kyrkan (Carlsson 2011). Året efter, 2012, genomfördes arbeten med ett nytt värmesystem inne i kyrkan, vilket föranledde en arkeologisk förundersökning. Härvid påträffades emellertid inga äldre byggnadslämningar eller andra anläggningar (Carlsson 2012).

Den arkeologiska förundersökningen

Förundersökningen genomfördes som en schaktningsövervakning där personal från Sydsvensk Arkeologi AB fortlöpande följde schaktningsarbetena och dokumenterade de lämningar som framkom. Huvuddelen av schaktningen skedde med maskin, men arkeologiska lämningar rensades fram med spade och skärlev. Dokumentationen bestod av digitala fotografier samt plan- och sektionsritningar i skala 1:20.

Undersökningens resultat

Det visade sig att materialet i schaktet till betydande delar var omrört (fig. 6). Det innehöll småsten, tegelfragment och kalkbruk samt åtskilligt oartikulerat skelettmaterial. På någon meters djup framkom i området där hålet uppträtt flera 0,2-0,3 m stora stenar, och i anslutning till dessa öppnades en större hålighet upp (fig 4-5). Stenarna var inte omsorgsfullt lagda eller murade, men några av dem uppvisade spår av murbruk. Det var således inte fråga om någon konstruktion. Ett par av stenarna visade

Fig. 4. Vid schaktningen kunde en hålighet invid några stenar anas (vid pilen). Foto: Ing-Marie Nilsson, 30 juni 2014.

Fig. 5. Vid vidare schaktning framträdde ett betydande hålrum (0,4 m brett, 0,2 m högt samt bortåt 0,8 m djupt). Foto: Ing-Marie Nilsson, 30 juni 2014.

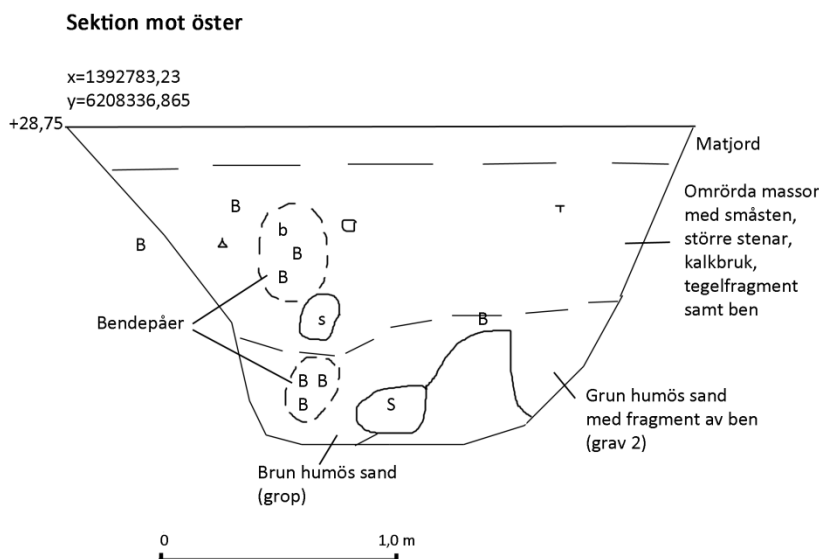

Fig. 6. Sektion mot öster.

spår av behugning och kan ha utgjort kasserat byggnadsmaterial. Det är sannolikt att stensamlingen bidragit till, eller orsakat, sättningen. I den nordöstra delen av schaktet kunde rester av en större grop skönjas, som troligen sträckt sig över större delen av schaktet. Gropen innehöll rester av byggnadsmaterial samt redeponerade ben (fig. 6). Det är sannolikt att stenarna slängts ned i botten av denna grop som därefter fyllts igen. I anslutning till stenarna hittades en skärva yngre rödgods från ett fat men inga övriga fynd. Fyllningens karaktär antyder att gropen kan ha uppkommit i samband med någon ombyggnad under nyare tid.

Där håligheten påvisats grävdes det ända ned till alven, i syfte att säkerställa att sättningen inte berodde på underliggande svagheter i marken t.ex. orsakade av arkeologiska eller andra lämningar. Det visade sig dock att så ej var fallet. I schaktets botten framkom rester av ett par gravar. De var emellertid delvis störda, och några iakttagelser angående gravkonstruktion eller skelett kunde inte göras. Graven i schaktets nordvästra del (grav 1, jfr fig. 7) fortsatte till ett djup av ca 1,70 m under nuvarande markyta och i fyllningen kunde tegelfragment påvisas. Graven i schaktets sydöstra del har sannolikt legat något ytligare och framträdde endast i sektionen (grav 2, jfr fig. 6). Inga fynd tillvaratogs vid förundersökningen och allt benmaterial återdeponerades på plats. Tre av stenarna med bearbetningsspår tillvaratogs emellertid för förvaring i kyrkan.

Slutsatser och antikvarisk bedömning

I Vä kyrka upptäcktes under våren 2014 ett djupt hål på tornets södra sida, och för att utröna orsakerna till denna sättning genomfördes en mindre arkeologisk förundersökning. Det kunde då konstateras att materialet i schaktet till största delen bestod av omrörda massor. I schaktets botten avtecknade sig mot alven

rester av ett par (delvis störda) gravar samt en större grop. I schaktet mitt, där hålet funnits, påträffades en ansamling av något större (ca 0,2 - 0,3 m stora) stena. Stenarna har troligen legat i botten av en grop, och förmodligen har stensamlingen samband med de konstaterade markförändringarna.

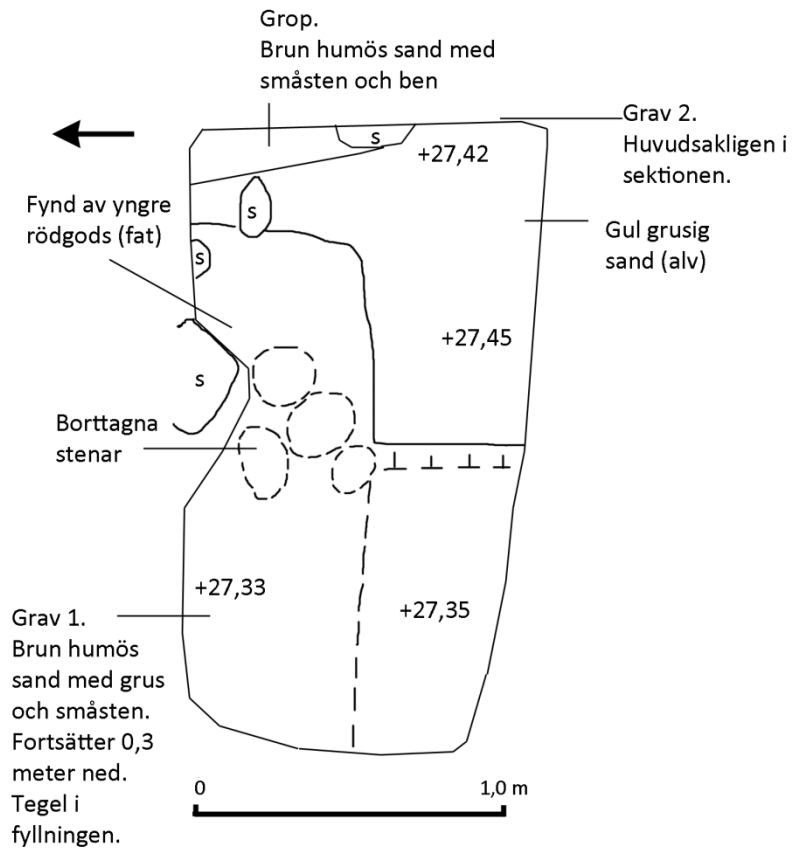

Fig. 7. Plan över schaktets botten.

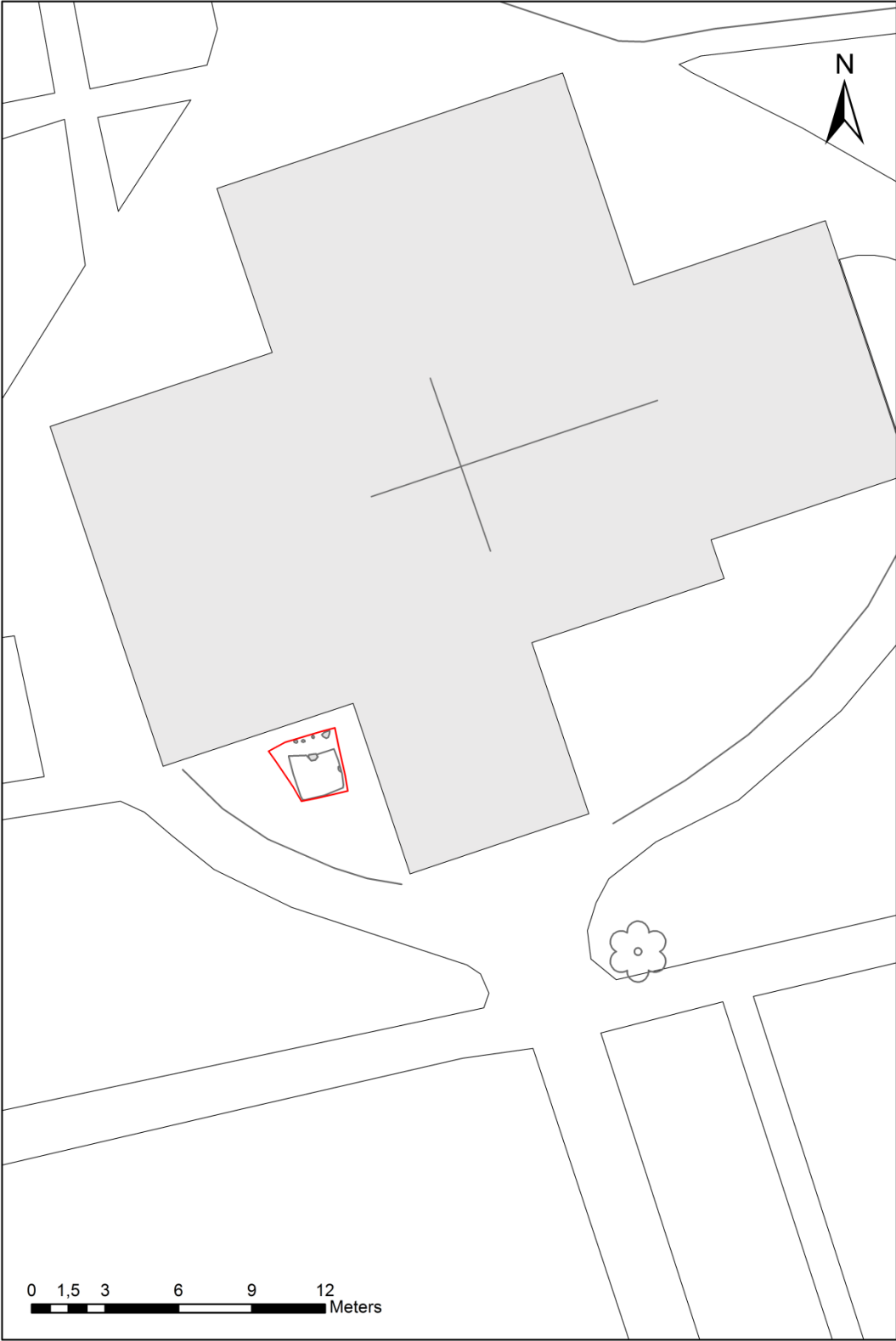
Referenser

- Björk, T. 2003. Just Another Central Place? A Critical Description of Vä. *Lund Archaeological Review* 2001.
- Björk, T. 2007. *Vä kyrkogård. Arkeologisk förundersökning, 2006*. Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i skåne Rapport 2007:9.
- Carlsson, C. 2011. *Markarkbeten vid Vä kyrka. Arkeologisk förundersökning*. Sydsvensk Arkeologi Rapport 2011:52.
- Carlsson, C. 2012. *Invändiga arbeten i Vä kyrka. Arkeologisk förundersökning 2012*. Sydsvensk Arkeologi Rapport 2012:5.
- Stjernquist, B. 1951. *Vä under järnåldern*. Lund.
- Thun, E., 1982. *Vä. Järnålder medeltid. Rapport*. Örebro.
- Thun, E. & Anglert, A. 1984. *Vä. Medeltidsstaden 57*. Stockholm.

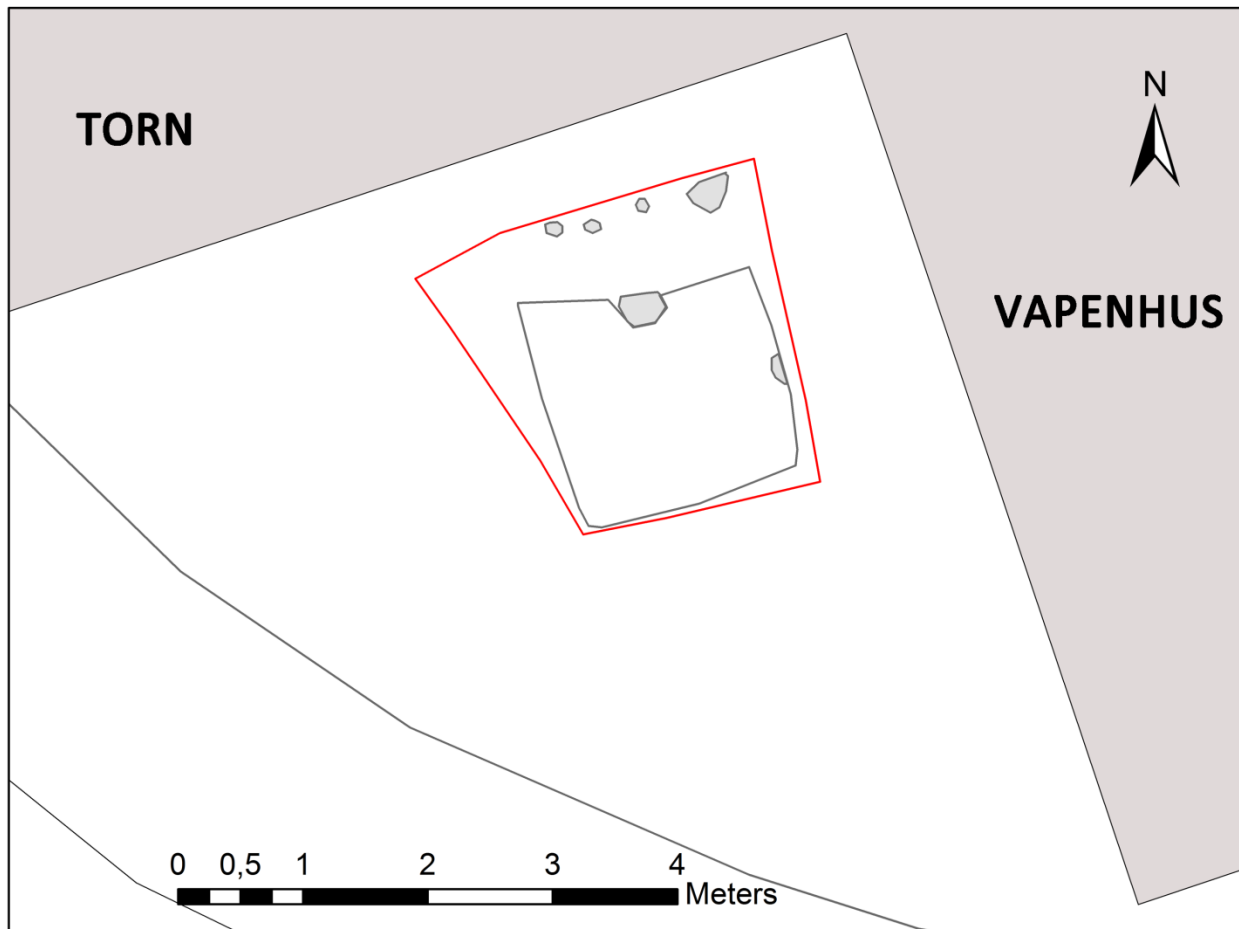
Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi AB dnr:	SA 140040
Länsstyrelsen i Skåne dnr:	431-15854-2014
Datum för beslut:	2014-06-17
Projektnummer:	140040
Län:	Skåne
Kommun:	Kristianstad
Socken:	Vä
Fastighet:	Vä 165:1
Läge:	Ekonomiska kartan, blad 3D 1i
Koordinatsystem:	RT 90 2,5 gon väst
X koordinat:	6208335,90
Y koordinat:	1392782,72
Höjdsystem:	m.ö.h
M ö.h.	27-29 m.ö.h.
Fältarbetstid:	30/6-1/7 2014
Antal arbetsdagar:	2
Antal arkeologtimmar:	8
Undersökt yta:	6,5 m ²
Platschef:	Ing-Marie Nilsson
Personal:	Ing-Marie Nilsson
Uppdragsgivare:	Vä-Skepparslöv församling
Tidigare undersökningar:	2006, 2011
Fynd:	-
Dokumentationsmaterial:	Ritningar och digitala fotografier, Regionmuseets arkiv i Kristianstad.
Kostnader:	12 875 kr

Bilaga 1. Schaktets läge vid Vä kyrka

Bilaga 2. Plan över schakt

Röd linje visar schaktets toppmått, grå linje visar dess bottenmått.

Sydsvensk Arkeologi AB

Rapporter 2014

1. Hamnen 21:147, Innerstaden 1:14. Malmö stad, Malmö kommun. Arkeologisk förundersökning 2013-2014. Therese Ohlsson.
2. Skabersjö 26:1. Skabersjö socken, Svedala kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Therese Ohlsson
3. Vä 157:5 och 157:9, Vä socken, Kristianstad kommun. Arkeologisk utredning, steg 2, 2013. Tony Björk.
4. Västra Boulevarden, Kristianstad 4:4. Kristianstad stad, Kristianstad kommun. Arkeologisk förundersökning 2013. Therese Ohlsson.
5. Väktaren 4. Malmö stad, Malmö kommun. Arkeologisk förundersökning 2013. Fredrik Grehn.
6. Citadellstaden 2:1. Landskrona stad, Landskrona kommun. Arkeologiska förundersökningar 2013. Fredrik Grehn.
7. Mansdala 3:13. Vä socken, Kristianstad kommun. Arkeologisk förundersökning 2013. Therese Ohlsson.
8. Råvattenledning i norra Åhus. Åhus socken, Kristianstad kommun. Arkeologisk förundersökning 2013-2014. Fredrik Grehn.
9. Vä by, fastigheten Vä 2:35 m.fl. Vä socken, Kristianstad kommun. Arkeologisk förundersökning 2013. Ing-Marie Nilsson.
10. Åhus 14:108 m fl. Åhus socken, Kristianstad kommun. Arkeologisk förundersökning 2011. Bertil Helgesson.
11. Kv. Carolus. Malmö stad, Malmö kommun. Arkeologisk förundersökning 2013. Fredrik Grehn.
12. Heliga Trefaldighetskyrkan. Kristianstad socken, Kristianstad kommun. Arkeologisk förundersökning 2014. Fredrik Grehn.
13. Fastigheten Västerport 11 i Åhus. Åhus socken, Kristianstads kommun. Arkeologisk förundersökning 2013 och 2014. Ing-Marie Nilsson och Therese Ohlsson.
14. Herrestorp 3:2 och 3:3 – hyddor, gravar, gårdar. Vellinge socken, Vellinge kommun. Arkeologisk slutundersökning 2012. Kristian Brink, Karina Hammarstrand Dehman och Bertil Helgesson.
15. Maletofta. Ravlunda 23:3, Ravlunda sn, Skåne. Arkeologiska forskningsundersökningar 2008-2011. Bertil Helgesson.
16. Slottsvången 8. Arkeologisk förundersökning 2014, Helsingborgs stad och kommun. Therese Ohlsson.
17. Tivoliparken. Arkeologisk förundersökning 2014. Kristianstad stad och kommun. Fredrik Grehn.
18. Yngsjö 219:351. Arkeologisk slutundersökning 2012 inom fornlämning Åhus 166 och 167, Åhus socken, Kristianstad kommun, Skåne län. Thomas Linderöth.
19. VA-ledning i Västra Boulevarden. Arkeologisk förundersökning, schaktningsövervakning 2012 – 2013, Kristianstad kommun och stad, Skåne. Thomas Linderöth.
20. Yngsjövägen och Köpmannagatan. Åhus socken, Kristianstad kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Therese Ohlsson.
21. Herrevadskloster. Riseberga socken, Klippans kommun. Arkeologisk förundersökning 2004. Therese Ohlsson.

22. Eskilstorp 2:26. Arkeologisk utredning steg 1, 2014. Eskilstorps socken, Vellinge kommun. Fredrik Grehn.
23. Östra Torp 15:12. Arkeologisk utredning steg 2, 2014. Östra Torp socken, Trelleborgs kommun. Fredrik Grehn.
24. Dybäck 46:6. Arkeologisk utredning steg 2, 2014. Ö Vemmenhögs socken, Skurups kommun. Karina Hammarstrand Dehman och Bertil Helgesson.
25. Gamla Staden 8:1. Arkeologisk förundersökning, schaktningsövervakning 2013 vid Kärnan i Helsingborgs stad. Thomas Linderoth.
26. Fodret 5 & 19. Arkeologisk utredning steg 2, 2014. Tygelsjö socken, Malmö kommun. Fredrik Grehn.
27. VA-ledning i Christian IV:s gata och Västra Storgatan, fornlämning 93. Arkeologisk förundersökning, schaktningsövervakning 2013, Kristianstad kommun och stad, Skåne. Thomas Linderoth.
28. Härlöv 50:38, 50:39 och 50:42. Arkeologisk utredning 2013 inför utbyggnad av återvinningsstation, Kristianstad kommun. Thomas Linderoth.
29. Hyllie 4:2. Arkeologisk utredning steg 2, 2014. Hyllie socken, Malmö kommun. Fredrik Grehn.
30. Konsul Olssons Plats. Arkeologisk förundersökning 2014. Gamla Staden 7:1, Helsingborgs stad och kommun. Fredrik Grehn.
31. Åsumtorp 54:30. Arkeologisk undersökning 2012. Kristianstad socken och kommun. Ylva Wickberg.
32. Vä 157:5 och 157:9. Arkeologisk förundersökning 2014. Vä socken, Kristianstad kommun. Fredrik Grehn.
33. Färlöv 76:10 m fl. Arkeologisk förundersökning 2013. Färlöv socken, Kristianstad kommun. Ylva Wickberg.
34. Färlöv 1:32 och 76:10. Arkeologisk förundersökning 2012. Färlöv socken, Kristianstad kommun. Ylva Wickberg.
35. Norra Åsum 1:3 m fl. Arkeologisk förundersökning 2013. Kristianstad socken och kommun. Ylva Wickberg.
36. Önnestad 112:1. Önnestads socken, Kristianstads kommun. Arkeologisk förundersökning 2014. Therese Ohlsson.
37. Näsby 35:47, Kristianstad, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2013. Thomas Linderoth.
38. Rinkaby 6:2, Rinkaby socken, Kristianstads kommun, Arkeologisk dokumentation, 2014. Anders Edring.
39. Vä by, fastigheten Vä 16:12. Vä socken, Kristianstads kommun. Arkeologisk förundersökning 2014. Ing-Marie Nilsson.
40. Vä by, fastigheten Vä 165:1. Vä socken, Kristianstads kommun. Arkeologisk förundersökning 2014. Ing-Marie Nilsson.

